

LAKIALOITE 111/2008 vp

Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Kuten hallituksen eduskunnalle antamassa esityksessä HE 101/2008 vp laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta, lakialoitteessa esitetään toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain (jäljempänä tupakkalaki) 31 §:n muuttamista. Aloitteessa esitetään rangaistussäännöksiä tupakka-

lain vastaisesta tuotteen myymisestä, etenkin koskien myyntiä alaikäisille. Aloite poikkeaa hallituksen esityksestä lakiehdotuksen 31 c §:n osalta, hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen 31 d § esitetään muutettavaksi 31 f §:ksi sekä lisäksi lakiin esitetään lisättäväksi uusi 31 d § ja 31 e §.

PERUSTELUT

Voimassa olevan tupakkalain rangaistussäännösten käyttö on jäänyt nykyisellään hyvin vähäiseksi. Tuomioistuintilastojen mukaan tupakan myyntirikkomuksesta tuomittiin vuonna 2000 koko maassa yksi 10 päiväsakon rangaistus, vuonna 1999 ei yhtään.

Tupakkatuotteiden alaikäisiä koskevan myyntikiellon rikkominen on edelleen varsin yleistä, kuten Tampereen yliopiston vuonna 2007 tekemän Nuorten terveystapatutkimuksen tulokset esimerkiksi 14- ja 16-vuotiaiden kohdalla osoittavat. Ostajan iän kasvaessa myyntikiellon rikkominen yleistyy jyrkästi. Nuorten terveystapatutkimuksen tietojen mukaan myyntikieltoa rikottiin vuonna 2007 joka kuukausi 14-vuotiaiden kohdalla noin 15 500 kertaa kuukaudessa ja 16-vuotiaiden kohdalla noin 70 000 kertaa kuukaudessa.

Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan päivittäin tupakoivat nuoret hankkivat savukkeita joko kaupallisista tai sosiaalisista lähteistä. Kaupallisten lähteiden eli vähittäismyymälöiden käyttö on yleistä. Suuri osa 14- ja 15-vuotiaista pitää savukkeiden ostamista helppona tai erittäin helppona. Sosiaalisia lähteitä ovat tupakointisijoiden 18 vuotta täyttäneet ystävät ja muut aikuiset.

Nikotiiniriippuvuus syntyy jo lyhytaikaisenkin tupakoinnin nojalla. Lapsivuosien vähäinenkin tupakointi tuottaa elimistölle jo pysyviä vaurioita. Lasten terveydelle tupakoinnista aiheutuvia vahinkoja voidaan luokitella siten, että rikoslain 21 luvun 6 §:n kriteerit törkeästä pahoinpitelystä (vaikea ruumiinvamma tai vakava sairaus) täyttyisivät. Tupakointi aiheuttaa Suomessa vuosittain yli 5 000 ihmisen kuoleman ja vam-

mauttaa vielä useampia. Ne, jotka kuolevat tupakkatauteihin, ovat miltei poikkeuksetta (95—98 %) aloittaneet polttamisen alaikäisenä. Nämä ihmiset menettävät elämästään keskimäärin 22 vuotta. Tupakoinnin vuoksi on Suomessa vuosittain 1,2 miljoonaa sairauspoissaolopäivää ja 600 000 lääkäriissäkäyntiä. Tupakkasairauksien hoito puolestaan sitoo vuoden aikana yhden suuren keskussairaalan verran sairaansijoja. Se merkitsee yli 220 000 hoitopäivää yleissairaalassa.

Tupakoinnista aiheutuvien kustannusten arvioiminen on erittäin monimutkaista. Menoja arvioidessa tulee ottaa huomioon mm. ehkäisy-, diagnosointi- ja hoito- sekä kuntoutuskustannukset, sairauspoissaolot, työkyvyttömyys ja enenaikaiset kuolemat. Maailmanpankki on laskenut, että rikkaissa maissa kaikista terveydenhuollon kustannuksista 6—15 % johtuu tupakoinnista.

Tupakkasairauksien hoitokustannukset vaihtelevat taudeittain. Esimerkiksi tupakoivilla varsin yleisen kroonisen keuhkoputkentulehduksen ja keuhkohtaumataudin aiheuttamat vuosittaiset hoitokustannukset arvioitiin vuonna 1997 1,5 miljardiksi markaksi (250 milj. euroa) ja kokonaisvaikutukset 5 miljardiksi markaksi (840 milj. euroa). Nämä luvut käsittävät ainoastaan yhden, joskin varsin yleisen, tupakkasairauden hoitokustannukset. Valtiovarainministeriö on puolestaan laskenut tupakkaveron tuotoksi vuonna 2008 611 000 000 euroa. Verokertymä on pysynyt suhteellisen tasaisena. Valtion saamalla tupakkaveron tuotoilla ei kateta tupakkasairauksien hoidosta aiheutuvia kustannuksia.

Nuorten tupakointi on edelleen yleistä ja tyttöillä yleisempää kuin aikuisilla naisilla. Kansanterveyslaitoksen Aikuisväestön terveystutkimuksen mukaan vuonna 2007 työikäisistä miehistä 26 prosenttia ja naisista 17 prosenttia tupakoi päivittäin. Tampereen yliopiston Nuorten terveystapatutkimuksen 2007 mukaan vuonna 2007 16—18-vuotiaista pojista tupakoi päivittäin 24 prosenttia ja tytöistä 25 prosenttia.

14—18-vuotiaiden tupakointi väheni merkittävästi 1970-luvun lopulla erityisesti nuorten tupakoinnin vähentämiseen suunnatun lakiuudistuk-

sen jälkeen. Vaikutus jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, erityisesti tyttöjen tupakointi alkoi yleistyä 1990-luvun loppupuolella. Erot poikien ja tyttöjen tupakoinnin yleisyydessä ovat sittemmin tasoittuneet. Viime vuosina tupakointi on tyttöjen keskuudessa ollut yleisempää kuin pojilla vastaavassa ikäryhmässä.

Tupakoinnin haittoja ei voida ajatella vain taloudellisen kannattavuuden näkökulmasta. Sairastumiseen liittyy aina potilaan ja hänen läheistensä inhimillistä hätää ja kärsimyksiä, eikä niitä pystytä mittaamaan rahassa. Jokainen elämä on arvokas, ja yhteiskunnan perusvelvollisuus on suojella ja edistää terveyttä. Jokaisella on myös oikeus saada parasta mahdollista hoitoa.

Vaikka lääketiede on kehittynyt nopeasti viime vuosikymmeninä, vaikeiden tupakkasairauksien hoitoon ei ole löydetty parantavia menetelmiä. Lopettamalla tupakointi tupakoivan vaara sairastua tupakkatautiin pienenee. Lopettamisen vaikutus vaihtelee taudeittain, mutta sairastumisriski vähenee välittömästi tupakoinnin lopettamisen jälkeen. Tämän vuoksi on yhteiskunnallisesti ja inhimillisesti kannattavaa keskittyä tupakkasairauksien ehkäisyyn ja vähentämiseen. Tupakkatautien ehkäisyssä tärkeintä on puuttua lasten (alle 18-vuotiaiden) tupakointiin. Nuorten tupakoinnin vähentämisessä keskeistä on saada tupakan myyminen alaikäiselle vähentymään.

Alkoholilain 85 §:n mukaan luvattomasta alkoholipitoisen aineen myymisestä tai välittämisestä on tekijä tuomittava sakkoihin tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Teon ollessa kokonaisuutena arvostellen vähäinen rikosten tekijä on tuomittava alkoholipitoisen aineen välittämisrikkomuksesta sakkoon. Alkoholijuoman tai väkiviinan välittämisestä ilman palkkiota henkilölle, jolle alkoholijuomaa alkoholilain (1143/1994) 16 §:n mukaan ei saa myydä, on tekijä tuomittava alkoholipitoisen aineen välittämisestä ilman palkkiota sakkoon. Mikäli 85 §:ssä tarkoitettua rikollista toimintaa tai sen rahoittamista harjoitetaan ammattimaisesti tai tavanomaisesti, rangaistuksena on alkoholilain 87 §:n mukaisesti vankeutta vähintään kuusi kuukautta. Koska vankeuden enimmäismäärää ei

ole tässä yhteydessä säädetty, se on rikoslain yleissäännöksen mukaisesti 12 vuotta.

Rikoslain 50 luvun mukaan huumausainerikoksista tekijä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi ja vastavasti huumausaineiden levittämisestä alaikäisille rikoksentehtijä on tuomittava törkeästä huumausainerikoksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Nämä vertailut muihin rangaistussäännöksiin antavat osaltaan perusteen myös tupakkalain rangaistussäännösten muuttamiselle.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 13 päivänä elokuuta 1976 annetun lain (693/1976) 31 §, sellaisena kuin se on laeissa 487/1999 ja 498/2002, sekä *lisätään* lakiin uusi 31 a—31 f § seuraavasti:

31 §

Joka mainostaa tupakkaa, tupakkatuotetta, tupakkajäljitelmää tai tupakointivälinettä tai harjoittaa näiden muuta myynninedistämistoimintaa taikka muutoin toimii 7 a §:n 2 momentin, 8 §:n tai 9 §:n säännösten vastaisesti, on tuomittava *tupakan markkinointirikkomuksesta* sakkoon. Mitä edellä säädetään, koskee mainontaja myynninedistämistoimen ja muun toimen tilaajaa, sen toimeenpanijaa sekä näiden palveluksessa olevaa.

31 a §

Joka mainostaa tupakkaa, tupakkatuotetta, tupakkajäljitelmää tai tupakointivälinettä tai harjoittaa sen muuta myynninedistämistoimintaa taikka muutoin toimii 7 a §:n 2 momentin, 8 §:n tai 9 §:n säännösten vastaisesti siten, että sitä on pidettävä sen toteuttamistapa, kohderyhmän ikä tai koko taikka menettelystä saatu taloudellinen hyöty huomioon ottaen myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä, on tuomittava *tupakan markkinointirikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Mitä edellä säädetään, koskee mainonta- ja myynninedistämistoimen ja

muun toimen tilaajaa, sen toimeenpanijaa sekä näiden palveluksessa olevaa.

31 b §

Ennen 31 ja 31 a §:ään perustuvaa tupakan markkinointirikkomusta tai markkinointirikosta koskevan syytteen nostamista virallisen syyttäjän on varattava Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskukselle tilaisuus antaa lausuntonsa, ja tuomioistuimen on käsitellessään tällaista asiaa varattava tuotevalvontakeskukselle tilaisuus tulla kuulluksi.

31 c §

Joka

1) elinkeinotoiminnassa myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteen tai tupakointivälineen kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle henkilölle 10 §:n 1 momentin vastaisesti;

2) automaattisen myyntilaitteen sijoittamispaikan omistajana, haltijana, vastaavana hoitajana tai tähän tehtävään nimettynä työntekijänä laiminlyö valvoa 11 §:n mukaisesti automaattisesta myyntilaitteesta tapahtuvaa myyntiä tai muuta luovuttamista;

3) elinkeinotoiminnassa myy tai muuten luovuttaa tupakkatuotteita ilman vähittäismyyntilupaa 10 b §:n vastaisesti; taikka

4) tukkumyynnissä jälleenmyy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita muulle kuin toiselle tukkukaupalle tai vähittäismyyntiluvanhaltijalle 10 c §:n vastaisesti,

on tuomittava *tupakan myyntirikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.

31 d §

Jos myyntirikos, huomioon ottaen luovutetun tupakkatuotteiden määrä ja muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava *lievästä tupakan myyntirikoksesta* sakkoon.

31 e §

Jos myyntirikoksessa kohteena on suuri määrä tupakkatuotteita ja rikoksessa tavoitellaan huomattavaa hyötyä ja myyntirikos on omiaan

aiheuttamaan tupakkatuotteiden kuluttajien terveydelle vakavaa vahinkoa ja myyntirikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä tupakan myyntirikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

31 f §

Joka elinkeinotoiminnassa myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, joita ei ole testattu 6 a §:n mukaisessa hyväksytyssä testauslaboratoriossa tai joista ei ole toimitettu 6 c §:ssä tarkoitettuja tietoja tai jonka pakkausmerkinnät eivät ole 7 §:n 1—3 momentin taikka 7 a §:n 1 momentin mukaisia taikka myy tai muutoin luovuttaa suussa käytettävää tupakkaa tupakkalain 10 a §:n kiellon vastaisesti

on tuomittava *tupakkalain vastaisen tuotteen myynnistä* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 24 päivänä lokakuuta 2008

Hannakaisa Heikkinen /kesk
Paula Sihto /kesk
Risto Autio /kesk
Mirja Vehkaperä /kesk
Timo Kaunisto /kesk
Tuomo Puumala /kesk
Juha Mieto /kesk
Susanna Haapoja /kesk
Pekka Vilkuna /kesk
Lauri Oinonen /kesk
Antti Kaikkonen /kesk
Marko Asell /sd
Eero Reijonen /kesk
Anne Kalmari /kesk
Elsi Katainen /kesk

Timo Korhonen /kesk
Aila Paloniemi /kesk
Markku Pakkanen /kesk
Tapani Tölli /kesk
Håkan Nordman /r
Lenita Toivakka /kok
Pentti Tiusanen /vas
Merja Kuusisto /sd
Janne Seurujärvi /kesk
Kari Kärkkäinen /kd
Leena Rauhala /kd
Sanna Lauslahti /kok
Päivi Räsänen /kd
Marjo Matikainen-Kallström /kok